

Fondateur :
Avedis Alexanian
Հիմնադիր՝
Անտոն Ալիքսանյան

Bakou attise le feu

Lors de son point de presse du 11 mars, les propos du ministre français des Affaires étrangères Bernard Kouchner (voir page 3) étaient empreints d'un pessimisme inquiétant, notamment lorsqu'il évoqua la course aux armements à laquelle concourt activement l'Azerbaïdjan. Propos auxquels on peut ajouter ceux plus directs de l'adjoint au ministre azerbaïdjanais des Affaires étrangères, Araz Azimov, pour l'agence Reuters: « *L'Azerbaïdjan utilisera tous les moyens pour restaurer son intégrité territoriale, si l'Arménie insiste pour le maintien de l'indépendance du Haut Karabagh.* » Et si on y ajoute les violations quasi quotidiennes du cessez-le-feu sur la ligne de front qui ont coûté la vie à 30 personnes et fait plus de 50 blessés en 2008, on peut s'interroger sur la volonté d'en découdre avec l'Arménie de l'homme fort de Bakou, qui revendique son droit d'user de la force pour régler le conflit. L'opportunité de la crise économique mondiale que nous connaissons se prête à risquer une action armée et entraîner les peuples de la région dans une guerre ruineuse pour les parties.

Le président Aliiev dispose de nombreux atouts. L'homme, ancien affairiste réputé, s'est quelque peu assagi en s'installant en 1994 au cœur du pouvoir, dans le fauteuil de président de la Socar, la compagnie nationale du pétrole. L'Azerbaïdjan pouvait enfin jouir de sa richesse pétrolière et gazière, jadis captée par l'URSS, en signant le « contrat du siècle » avec un consortium de firmes occidentales. Intelligent et affable, diplômé en histoire à Moscou, il joue habilement entre une Russie à l'appétit de puissance retrouvée dont il connaît bien les ressorts psychologiques et un Occident qui le gêne aux entournures parce que dénonçant les fraudes électorales et les violences. Jusqu'au dernier rapport du Département d'État qui évoque aussi la corruption et les atteintes aux droits de l'homme.

Pour Ilham Aliiev, la stratégie énergétique de l'Azerbaïdjan se confond avec sa stratégie tout court. Hier presque ignoré, le pays est aujourd'hui, grâce à la manne du pétrole, chouchouté par les Européens et les États-Unis, cajolé par le peu tendre Poutine, encouragé en sous-main par la Turquie dont les rêves d'expansion du panturquisme demeurent plus vivaces que

jamais. Sous sa présidence, les oléoducs et les gazoducs azéris ont pris un cap plein ouest vers la Turquie, en passant par la Géorgie et en évitant l'Arménie et la Russie.

Appelé « l'émir de la Caspienne », un surnom qui l'irrite, Aliiev attend de l'Occident qu'il protège l'Azerbaïdjan turcophone et laïc de l'emprise russe et de celle du voisin du sud, l'Iran théocratique, où les Azéris sont plus nombreux que du côté azerbaïdjanais. Il espère aussi surtout que les Occidentaux l'aideront un jour à récupérer les 20 % du territoire national repris par l'Arménie depuis dix-sept ans.

À l'intérieur, le président azéri règne en maître absolu. Son opposition est neutralisée, il est parvenu sans trop de difficultés à instiller à son peuple des sentiments de haine à l'encontre de son voisin arménien, ordonné la destruction des cimetières arméniens à Bakou l'année dernière pour y faire passer une autoroute, et celui de Djoulfa au Nakhitchevan. On ne compte plus les provocations armées aux frontières de l'Arménie et du Karabagh.

Sur le plan de la défense, son budget est énorme, 2,4 milliards de dollars, cinq fois supérieur à celui de l'Arménie. Les pétrodollars continuent de couler abondamment en dépit de la baisse du coût du baril. La situation internationale est trouble, chaque nation soucieuse de faire face à ses problèmes spécifiques.

À côté, le voisin arménien est en semi-rupture avec son opposition. Lourdemment endetté, il cherche une issue à ses difficultés internes. En théorie, les conditions semblent donc réunies pour une aventure guerrière.

Dans l'immédiat, le président Aliiev est freiné dans ses ardeurs par les co-présidents américain, français et russe du Groupe de Minsk. Les relations arméno-turques, en bonne voie de normalisation dit-on, n'ont pas sa faveur car elles lui font craindre l'isolement diplomatique. Pour l'instant, il en est à la rhétorique guerrière. Mais gare ! On a connu des précédents. À force d'attiser le feu, on finit par se brûler.

Gérard Varoujan Dédéyan ◀

2

Vartan Oskanian rompt le silence

5

Չաախքին հնքնավարութիւն

6

«Միփան-Կոմիտաս»ի համերգը

Գիտական

7

«Արուեստական արքանեակներ»

Exposition

10

Rouben Melik à l'honneur à l'Hay-les-Roses

11

Le «Jardin d'Erevan» à Paris

Musique

12

La famille Sinanian

Edward Nalbandian à Paris

Du 10 au 12 mars, le ministre arménien des Affaires étrangères Edward Nalbandian était en visite de travail en France. Lors de sa tournée, il a rencontré son homologue français Bernard Kouchner, et le conseiller diplomatique auprès du président français, Jean David Levitte. Puis il a fait une conférence sur le thème *Le Sud-Caucase : réalités et perspectives*, devant un parterre de personnalités politiques, de journalistes et de représentants d'organisations arméniennes. E.Nalbandian évoqua tour à tour la politique extérieure de l'Arménie, les relations Arménie-Turquie dont il attend avec optimisme la normalisation prochaine. Suivit le débat avec le public sur l'attitude américaine face au génocide, la

coopération Arménie/UE et avec les pays voisins, la Géorgie et l'Iran.

Il devait également intervenir devant la commission des affaires étrangères de l'Assemblée nationale pour une réunion avec des membres du groupe parlementaire d'amitié France-Arménie. Le 12 mars, sa dernière étape l'a conduit, en compagnie du maire de Paris, Bertrand Delanoë, à l'inauguration du «Jardin d'Erevan» à Paris dans le 8e arrondissement de la capitale. La journée avait commencé par une visite au siège social de France Télécom pour y lancer officiellement la radiodiffusion des programmes de la télévision publique arménienne sur le réseau Orange.

Vartan Oskanian rompt le silence

Depuis la présidentielle en 2008, il s'était fait discret l'ancien ministre des Affaires étrangères d'Arménie, Vartan Oskanian, aujourd'hui président du Conseil de la Fondation Civilitas dont il est à l'origine. Il a livré son analyse de la politique du pays et de son économie sur la chaîne publique dans l'émission « 25 minutes ».

L'Arménie se dirige bien vers une récession. Cependant, le gouvernement continue de croire au facteur confiance comme l'élément clé de la stabilité économique. Son discours ne repose pas sur les réalités, il ne cherche pas à rassurer la population sur le bien-fondé des mesures qu'il a prises. Vartan Oskanian propose :

OUVRIR LE DIALOGUE

Ce serait le moyen sûr de regagner la confiance des consommateurs et des milieux d'affaires. Elle ôterait le doute quant à la capacité du pouvoir de répondre à la crise.

LE DÉVELOPPEMENT DURABLE

Il est important que le gouvernement explique l'usage qu'il entend faire du prêt de 500 millions de dollars obtenu de la Russie, car nul ne doute que l'Arménie a besoin de cet argent pour réduire l'impact de la crise et assurer sa croissance. Va-t-il utiliser ces fonds pour faire face à ses obligations budgétaires actuelles ? En prêtera-t-il une partie à des banques locales ? Investira-t-il dans des secteurs compétitifs tels que l'agriculture, l'exploitation minière, tous deux potentiels de croissance et d'importance économique ? En d'autres termes, l'Arménie doit-elle utiliser cet argent pour résoudre la crise existentielle et aborder ce défi dans une vision à court terme, ou bien faut-il songer à un développement durable ?

Le prêt ne résoudra pas à lui seul les problèmes économiques. Une première étape consisterait à laisser le dram revenir à son taux de change normal. Depuis le début de 2008, plus de 440 millions de dollars des réserves de l'Arménie ont été utilisées pour maintenir la stabilité. Cette dépense correspond presque aux 500 millions de dollars que l'Etat va devoir rembourser aux Russes. Ce n'est pas tenable. Tôt ou tard, le gouvernement sera contraint d'adopter une politique flexible du taux de change. En fait, un amortissement plus réaliste du taux du dram dynamisera la valeur des capitaux étrangers, permettra d'améliorer le pouvoir d'achat de ceux qui comptent encore sur les envois de fonds, stimulera les exportations, favorisera la promotion du tourisme.

Un gouvernement qui s'est engagé dans des réformes fiscales doit apprécier judicieusement la nature de la réforme, mais aussi son calendrier. Il veut soutenir les PME par une modification de l'assiette fiscale, mais il impose de lourdes charges sur de petits contribuables en rendant obligatoire les caisses enregistreuses dans les entreprises individuelles, même les plus petites, quitte à en mettre beaucoup en faillite. Cette mesure aurait pu être ajournée. Les petits peuvent et doivent être imposés seulement quand les goulots d'étranglement de l'économie auront sauté. Les monopoles et les

systèmes non concurrentiels sont les vraies causes qui l'entravent.

L'INTERVENTION DU GOUVERNEMENT

Le moment se prête à un plus large déficit budgétaire. Dans une économie où les pressions inflationnistes sont faibles, que le crédit est serré, qu'il y a un ralentissement économique, accroître le déficit budgétaire est nécessaire. Le déficit de l'Arménie s'est bien situé dans les limites des 3% du PIB préconisé par les instances internationales. Dans les circonstances exceptionnelles actuelles, il est permis d'augmenter le déficit budgétaire jusqu'à 6% de notre PIB. Cet apport d'argent supplémentaire peut financer des travaux publics, donc créer des emplois, améliorer les infrastructures et stimuler l'économie.

Le laisser-faire, la non-réglementation du marché ont conduit à la crise que nous connaissons. Compter sur les ajustements d'un marché non réglementé, tel qu'il a toujours existé, revient à accepter les excès du capitalisme au lieu de le freiner. C'est ce que le monde a appris. En Arménie, nous espérons qu'en bout de course le pendule, qui avait oscillé entre un communisme de la misère et l'ultra capitalisme, se fixerait quelque part à égale distance de la libre concurrence et de l'assistanat total. Mais la crise oblige le gouvernement à engager davantage sa responsabilité, à intervenir prudemment dans l'économie et aborder les problèmes sociaux en vue d'améliorer la situation des plus vulnérables de la société.

REVOIR LA POLITIQUE

L'économie repose sur la politique et le droit, la prévisibilité et la cohérence, la transparence et l'égalité. Le contexte politique existant autour de nous ne laisse pas d'espace pour nos rêves économiques. Ce n'est pas seulement la polarisation, le cynisme, le manque de confiance. C'est aussi le manque de respect des droits de propriété, c'est le sentiment d'impunité de ceux dont nous dépendons pour renforcer la primauté du droit, ce sont les monopoles qui sont à la base de nos échanges. La responsabilité du gouvernement est de garantir notre économie et notre sécurité. Les deux nécessitent une situation intérieure saine. Le gouvernement peut ne pas être seul responsable du gâchis d'aujourd'hui, mais il a, seul, la capacité de sortir le pays du pétrin. Il n'existe aucun moyen de résister au marasme que nous connaissons si on ne cherche pas à résoudre la crise politique présente. D'ordre économique et intérieur, elle va inévitablement affecter nos relations avec l'étranger comme notre sécurité. La solution ne viendra ni de la diaspora qui vit sa propre crise économique, ni d'ailleurs mais seulement de nous. Les problèmes et leurs solutions sont à portée de main.

Voici venu le temps de la gouvernance responsable, celui de la volonté de partager le fardeau pour le bien-être de tous les citoyens. C'est aussi le moment de mobiliser les cerveaux et les bonnes volontés de ceux qui sont dans et hors du gouvernement, de faire appel à ceux qui ont l'expérience dans et hors de l'entreprise, afin de tracer les perspectives de la société civile et prendre les bonnes décisions.

L'Arménie en chiffres

- Pas contente Hasmig Boghossian, la ministre de la Culture d'Arménie. Et pour cause, la fréquentation des musées se situe à **312 500 visiteurs**, en hausse d'à peine 3 %, hausse certainement due à l'ouverture de six nouveaux musées, mais aussi le manque d'espace pour une programmation en 2008 de 7543 expositions.
- Dans le cadre de l'aide militaire américaine, parité entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan : **48 millions de dollars** à l'Arménie, dont 8 millions au titre de l'aide au Karabagh.
- Les relations économiques entre le Liban et l'Arménie sont excellentes. Environ **50 entreprises** arméno-libanaises font des affaires en Arménie.
- 50 % de hausse dans les cancers en Arménie au cours des 20 dernières années, notamment dans le cancer du sein (1 100 cas) et dans le cancer des poumons (1 300 cas). Concernant ce dernier, rien d'étonnant vu le tabagisme effréné auquel se livrent les hommes en Arménie comme les touristes ont pu le constater. On pense aussi aux déséquilibres alimentaires qui frappent presque toujours la population pauvre. Les chiffres officiels sur 2007 indiquent **7 300 cas enregistrés** mais comment ne pas songer à celles et ceux qui n'ont pas même les moyens de payer un médecin pour effectuer un diagnostic et qui ne figureront pas dans les statistiques !
- En Europe, **43% des entreprises ne comptent aucune femme dans leur équipe de direction**. Mais, parmi les 10 pays qui en comptent le plus, 7 sont asiatiques. Aux Philippines et à Taiwan, 90% des firmes ont des femmes parmi les décideurs. Cette proportion atteint 80% en Chine et en Malaisie, et 75% en Thaïlande. Dans ce peloton de tête des pays où l'accès des femmes aux postes hiérarchiques progresse, on remarque aussi l'Arménie avec 78% d'entreprises qui comptent au moins une femme à la direction.

Armavia
L'Arménie

Voyages en Arménie

WEEK END
comprenant l'avion
+ 3 nuits hôtel****

à partir de
460€ TTC

PARIS - EREVAN
EREVAN - PARIS

à partir de
325€ TTC

CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
de 8 et 11 jours

à partir de
1 540€ TTC

VOYAGES PERSONNALISÉS SUR MESURE

Renseignement et réservation : SABERATOURS
11 Rue des Pyramides
75001 Paris - Tél 0142615113
e:monie@sabertours.fr - www.sabertours.fr

Bernard Kouchner craint que la situation au Karabagh ne dégénère

Du point de presse du ministre français des Affaires étrangères, Bernard Kouchner, le 11 mars au Quai d'Orsay, et de sa rencontre avec son homologue Edward Nalbandian, on retiendra « l'excellent niveau des relations bilatérales avec l'Arménie, ainsi que de nos préoccupations sur la situation intérieure de l'Arménie, où les choses sont en train de s'arranger, je l'espère – à savoir le dialogue entre l'opposition et la majorité. » L'entretien a surtout porté sur la situation entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan. Bernard Kouchner note que « la tension est vive dans cette région. Plus que vive, elle est inquiétante. Le niveau d'armement de l'Azerbaïdjan, le niveau de tension du côté arménien, nous autorise à redouter que la tension ne dégénère dans quelque chose qui serait un affrontement. Et nous sommes très préoccupés. J'ai écouté avec beaucoup d'intérêt ce qu'a dit le ministre. Je comprends la situation, je connais ce lieu, j'y suis allé souvent. Si nous pouvons faire quelque chose, et je l'ai dit au ministre qui est bienvenu ici, eh bien nous le ferons ».

Nouvelle agression

Gaguik Chamchian, photoreporter auprès des journaux *Aravot* et *Tchorrt Ichkhanoutioun* a été agressé et violemment frappé dans l'exercice de son métier. Ce n'est pas la première fois que des faits analogues sont signalés à l'encontre de représentants de la presse.

Ces comportements dénotent l'esprit d'intolérance qui anime certains individus qui semblent bénéficier d'une totale impunité. *Achkhavar* exprime sa solidarité avec Gaguik Chamchian.

Les milieux politiques azéris inquiets du rapprochement arméno-turc

La normalisation des relations entre la Turquie et l'Arménie semble suivre un cours normal et déjà le sourcilieux voisin azéri, toujours prompt à vouloir dégainer contre l'Arménie, ne cache pas son inquiétude refusant l'idée même que la Turquie puisse avoir ses propres priorités en matière de politique régionale qui ne tiennent pas compte des intérêts de Bakou. Déjà, des leaders politiques azéris, craignant que la diplomatie turque laisse Aliiev se débrouiller seul sur le Karabagh et qu'elle ouvre sa frontière sans conditions, parlent de trahison. Tel le président du puissant parti Front Populaire de l'Azerbaïdjan qui exprime sa déception, estimant que la Turquie par rapport à quelques mois auparavant a nettement reculé sur ses positions initiales. D'autres politiques, désappointés de la tournure que prennent les rapports entre Yerevan et Ankara, exigent de la Turquie des explications et appellent l'ensemble des partis politiques à manifester ouvertement leur inquiétude.

La crise mondiale et ses conséquences

La récession économique mondiale a affecté la situation des migrations en Arménie. Depuis novembre dernier, on avait constaté une baisse des transferts d'argent des migrants arméniens. Sans surprise, on observe aujourd'hui des retours au pays qui vont en augmentant et dans ce cas, heureux ceux qui n'avaient pas vendu

leur maison pour s'expatrier, ce qui a été le cas de la majorité. C'est au niveau de la réinsertion que va se poser maintenant le gros des problèmes puisque l'Arménie elle-même y est confrontée. Pourtant, selon Gaguik Yeganyan, chef du Département des Migrations du ministère de l'Administration Territoriale, le gouver-

nement a déjà pris des mesures pour atténuer la situation. « L'Agence de placement a déclaré récemment qu'il y a des emplois disponibles en Arménie aujourd'hui. Nous espérons que ceux qui reviendront seront employés ici. En plus, nous avons des propositions diverses à leur offrir ».

La construction d'un oléoduc Iran-Arménie commencera en 2009

Il semble que c'est du sûr. « La construction d'un oléoduc reliant Tabriz en Iran à Yeraskh en Arménie débutera en 2009, a déclaré le ministre arménien de l'Energie et des Ressources naturelles, **Armen Movsessian**. Il satisfera d'abord les besoins de l'Arménie, renforcera sa sécurité énergétique, réduira ses dépenses de transport et rendra les prix du marché plus compétitifs. » D'une longueur de 300 km avec un diamètre de 250 mm, son coût est estimé entre 200 et 240 millions de dollars.

Appel à la solidarité nationale

Les importateurs arméniens dans le collimateur du gouvernement qui les invite fermement à affronter la crise par la création d'entreprises de fabrication génératrice d'emplois. En échange, ils bénéficieraient de l'appui maximal de l'État pour que leurs affaires restent lucratives. Pour le Premier ministre, la récession mondiale appelle à un changement de comportement. À noter que les importations ont enregistré en 2008 une hausse de 35 % sans favoriser pour autant les exportations qui n'ont guère progressé. Ainsi le déficit commercial de l'Arménie a atteint le chiffre énorme de 3,3 milliards de dollars. Les importations à petite échelle de produits alimentaires de base, le carburant et autres matières premières sont monopolisées par quelques riches entrepreneurs et représentent une des formes les plus lucratives de l'activité économique en Arménie.

Venise en Arménie

Fin février, le président arménien Serge Sarkissian a reçu le Révérend Père Yeghia Kilaghbian, Abbé général de la Congrégation Mekhitariste de Venise et de Vienne. Ce dernier était accompagné du Père Serob Tchamourlian, directeur du séminaire en Arménie.

L'entretien a porté sur l'essentiel sur les problèmes propres à la congrégation, à savoir celui du recrutement, des manuels d'enseignement et des perspectives d'avenir. Le président a fait valoir tout l'intérêt qu'il portait à la requête de l'Abbé et s'est déclaré prêt à lui apporter son aide.

Eurovision 2009

C'est un bon choix du jury. Les sœurs **Anouch et Inga Archaguian** ont été choisies parmi 21 candidat(e)s pour représenter l'Arménie au concours de l'Eurovision qui se tiendra à Moscou du 12 au 16 mai 2009. Avec le charme et le talent qu'on leur connaît, elles interpréteront la chanson intitulée *Nor Bar*.

TELEVISION

La chaîne publique arménienne Armenia 1 arrive sur la TV d'Orange

« De petits cailloux ont été semés depuis plusieurs années... »

C'est à l'heure du petit déjeuner dans une ambiance amicale que le 12 mars dans les bureaux d'Orange, MM. Edward Nalbandian, ministre des Affaires étrangères d'Arménie et Didier Lombard, PDG de France Télécom Orange ont célébré l'arrivée de la chaîne publique arménienne Armenia 1, diffusée sur le Canal 305 de TV d'Orange par ADSL.

Les nombreux liens tissés au fil des ans dès le tremblement de terre de 1988 ont été évoqués par M. Lombard puis il y a eu le soutien apporté en 2000 au Fonds Arménien de France pour l'organisation du Phonéthon par la mise à disposition de toute la logistique, la technique l'informatique sur les centres d'appels dans quatre grandes villes de France. De plus chaque année la Direction régionale de Marseille accueille plusieurs étudiants arméniens en partenariat avec l'Université française de Yerevan. D'ici la fin de l'année Orange lancera une offre de téléphonie mobile en Arménie.

M. Nalbandian a remercié M. Lombard. Il a salué l'entrée dans les foyers français de la première chaîne de télévision arménienne, l'importance donnée à France Telecom en Arménie et rappelé que plus de cent sociétés françaises étaient aujourd'hui en Arménie. Il a souhaité bonne route à Orange et à France Télécom.

A.T.M. ◀

CEREMONIES DU 24 AVRIL

PARIS – ILE-DE-FRANCE

- **Samedi 18 avril** – 11 h – Cimetière des Lilas – 47 rue de l'Égalité – 93260 LES lilas
- **Jeudi 23 avril** à partir de 18 h. Veillée commémorative du génocide – Place de la République PARIS – organisée par les associations de jeunesse arménienne COPEA DA-Connexion - FRA Nor Seround - Homenetmen - JAF - Nazarpék - UCJA - UGAB Jeunes - Prises de parole – Danse - Musiques traditionnelle et contemporaine

TOULON

- **Vendredi 24 avril** à 11h30- Monument aux morts – place Gabriel Péri – Cérémonie du génocide sous la présidence d'honneur d'Hubert Falco maire de Toulon suivie d'un dépôt de gerbe devant le Khatchkar érigé dans les jardins du Champ de Mars Renseignements 04 94 36 33 44

LE PRADET (83)

- **Jeudi 23 avril** à 18h30 – projection du film « Le mas des Alouettes » suivie d'une conférence de Mr Garbis Artin de l'Association ARAM- Espace des Arts salle de cinéma – esplanade F. Mitterrand infos 04 94 01 77 34

ARTSAKH

Depuis le début du conflit, l'hélicoptère est le seul moyen de transport aérien entre l'Arménie et l'Artsakh. Un projet de réhabilitation de l'aéroport de Stepanakert est en phase d'étude par une équipe d'experts de l'aviation civile d'Arménie.

Le Sud Caucase : rivalité des superpuissances

Tandis que le 4 mars dernier, le président russe Dmitri Medvedev promulguait une loi fédérale sur l'assistance militaire aux États membres de l'Organisation du Traité de Sécurité Collective (OTSC)* dont l'Arménie est membre, le Pentagone à son tour mettait en place un programme d'aide militaire aux partenaires stratégiques des États-Unis, incluant l'Azerbaïdjan.

Conformément à ce plan, élaboré à l'aide d'une équipe de plus de 900 officiers hauts gradés de l'armée américaine, les

États-Unis apporteront une aide militaire à l'Azerbaïdjan en cas d'une agression venant du sud notamment, pour protéger les voies de transport des hydrocarbures. On apprend par ailleurs qu'une délégation militaire américaine est attendue à Bakou dans les prochains jours pour étudier avec les autorités azerbaïdjanaises la possibilité d'installation sur le sol azéri de systèmes de surveillance antimissiles.

Or, l'Azerbaïdjan abrite déjà une base de radar situé à Gabala, au nord-est du pays, à 200 km de la frontière iranienne. Héritée de l'Union Soviétique et louée par la Russie depuis 2002 pour une durée de 10 ans, cette base permet à Moscou de suivre la trace des missiles balistiques lancés depuis le Golf persique et de riposter en cas de besoin. En juin 2007, la Russie avait proposé à Washington de faire un usage commun de la station de Gabala, en alternative au déploiement américain d'un bouclier antimissiles en Europe de l'Est. Washington n'a toujours pas répondu, alors que le problème du déploiement des boucliers antimissiles sera l'un des sujets de la prochaine rencontre des chefs d'État russe et américain à Londres, le 2 avril prochain.

À l'occasion de sa récente visite officielle à Bakou, le ministre des Affaires étrangères russe Sergueï Lavrov a annoncé que la proposition russe à Washington restait toujours en vigueur.

**L'OTSC est une organisation à vocation politico-militaire regroupant la Russie, la Biélorussie, l'Arménie et la plupart des pays d'Asie centrale comme le Kazakhstan, le Kirghizistan, l'Ouzbékistan et le Tadjikistan.*

L'Artsakh au Salon international du tourisme

L'Azerbaïdjan a décidé de fermer son stand au salon international annuel du tourisme (180 000 visiteurs par an) qui se tient cette année à Berlin, un panneau électronique accroché à l'entrée du pavillon annonçant aux visiteurs, en anglais et en allemand, la raison de cette démarche. En effet, cette année, parmi les 180 pays participant au salon, on comptait l'Arménie, bien sûr, habituée du salon, mais également l'Artsakh, son stand vêtu des couleurs du drapeau national. On apprend de la presse azérie qu'indigné, l'ambassadeur de l'Azerbaïdjan en Allemagne a fait part de ses vives protestations aux organisateurs du salon, exigeant le retrait immédiat du stand de la République autoproclamée. Finalement, sans réponse concrète des administrateurs du salon, Bakou a pris la décision de fermer son propre pavillon. Les médias azéris relatant l'événement l'avouent, c'est la vue du panneau lumineux qui attirait davantage les visiteurs du salon que la présence du pavillon en lui-même.

Toute personne juridique ou physique, résidant en Artsakh, en Arménie comme à l'étranger peut désormais investir dans le domaine énergétique de la république, devenant actionnaire de la compagnie Artsakh HEK. Près de 7 millions d'euros seront nécessaires à la réalisation de la première étape du projet qui prévoit la construction de trois centrales sur les principaux fleuves du pays : Tartar (*Mataris1 et Mataris 2*) et Trghi (*Trghi 1*). En ouvrant son capital à des investisseurs privés, la compagnie espère récolter les fonds nécessaires à la réalisation de ce projet d'une importance stratégique pour le pays. Les investisseurs intéressés par l'achat d'actions mises en vente sur le marché peuvent communiquer par courriel à l'adresse "ib@armenbrok.com". Les souscriptions seront closes le 10 avril prochain.

Pour plus de renseignement, consultez le site internet www.armenbrok.com, www.artsakhhpp.com (en anglais et en arménien).

Les élections municipales du 31 mai

Dimanche 15 mars, le conseil politique du Congrès National Arménien (CNA) a publié un communiqué dans lequel le CNA souligne le rôle majeur de la ville de Yerevan dans la vie politique et économique, considère ces élections comme une étape primordiale destinée à rétablir l'ordre constitutionnel du pays et désigne Levon Ter-Petrosian pour conduire la liste du CNA. Les dix-huit partis qui constituent le Congrès National Arménien vont examiner la proposition du parti Héritage « Jarankoutioun » qui propose de participer aux élections sur une liste commune.

La lutte devrait être serrée pour conquérir ce tremplin à la présidentielle. **Ter-Petrosian** affrontera **Gaguik Bakarian**, le candidat du pouvoir tout récemment nommé par Serge Sarkissian qui a, pour une dernière fois, usé de cette prérogative dévolue au président de la république. Un amendement à la constitution adoptée en 2005 l'a transférée au peuple qui se prononcera donc le 31 mai. Soixante-cinq sièges sont à pourvoir, le vainqueur doit obtenir 40 % des voix.

Energie

Le gouvernement arménien entend poursuivre le développement de petites centrales hydroélectriques car elles fournissent 30 % de l'énergie de l'Arménie. Économiquement, elles sont très avantageuses et le pays dispose d'un potentiel hydrologique inutilisé. Ces dernières années, leur nombre a été multiplié par quatre. Environ 60 petites centrales hydroélectriques sont actuellement en construction, notamment dans la région du Siunik (20 en fonctionnement et 13 en construction) et celle du Lori (15 en fonctionnement et 10 en construction).

Alerte : on vieillit

Un rapport alarmant de la Banque Mondiale sur la situation démographique des anciennes républiques d'URSS indique qu'à moyen terme, elles vont droit vers une diminution et un vieillissement de leurs popula-

tions. Comme par exemple la Russie, qui devrait perdre 17,3 millions d'habitants (12 % de la population), l'Ukraine 11,8 millions (24 %), la Biélorussie 1,4 million (14 %), la Géorgie 0,8 million (17 %)...et l'Arménie 200 000 habitants de moins à l'horizon 2025. Contredisant provisoirement cette tendance, l'Arménie a néanmoins enregistré en 2008 une hausse de la natalité avec 41 454 naissances, soit 1 135 de plus qu'en 2007. L'espace ex-soviétique serait ainsi la seule région du monde dont la population connaît un tel vieillissement qui, avec les mauvaises conditions de vie, les failles des réformes économiques, sociales, politiques, et l'émigration menacent gravement les économies locales et les structures étatiques. En revanche, la tendance est inversée pour les républiques musulmanes de l'ex-URSS, qui bénéficieront d'une croissance démographique considérable jusqu'à l'horizon 2025.

DU NOUVEAU A LA TELEVISION

Depuis vendredi 13 mars, les abonnés à Free peuvent capter deux chaînes arméniennes supplémentaires.

La chaîne publique **H1** que l'on reçoit sur le **canal 650** est désormais accompagnée de deux autres chaînes, **US Armenia TV** sur canal **651** et **Shant TV** sur canal **652**, avec des programmes très variés. Les deux nouvelles chaînes arméniennes ArmeniaTV (USA) et Shant TV étaient déjà accessibles par satellite via Hotbird qui diffuse également H1.

ՉԱԻԱՆՔԻՆ՝ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՆԹԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վրաստանի իշխանութիւններուն կիրարկած քաղաքականութիւնը վրաստանի մէջ ապրող հայութեան նկատմամբ հետզհետէ աւելի անընդունելի կը դառնայ:

Կրթական ծրագիրներու պարտադրանքի փորձերը, հայերէնի գործածութեան դէմ տարուող քարոզարշաւը, պետական պաշտօնէութիւնը հայաթափելու յստակ միտումները, կրօնական կեդրոններու վրացականացման ոտնձգութիւնները, ձերբակալութիւնները, ստուար թղթածրար կը կազմեն ջաւախահայութիւնը իր հայրենական արմատներէն հեռացնելու կոչուած պետական քաղաքականութիւնը յստակօրէն բնութագրելու տեսակէտէն:

Նոյն՝ անմիջապէս վիճակի մէջ է թիֆլիսահայութիւնը, որ պարզ պատճառներով շատ աւելի արագ վրացականացման ալիքին ենթարկուելու առումով պատրաստ ենթահող ունի: Այստեղ եւս, երկար ժամանակի վրայ բազմաթիւ են դէպքերը, վերաբերումները: Վերջինը՝ հայկական անունները ջնջելու միտումը՝ վրացական ակունքներու վերադարձի յայտարարութեամբ:

Վերեւ նշուած մտահոգութիւնները, հարցերը, հայ-վրացական միջպետական յարաբերութիւններու եւ փոխադարձ այցելութիւններու ընթացքին քննարկման նիւթեր հանդիսացած են: Եկեղեցական մակարդակի վրայ եւս, էջմիածնի կողմէ մտահոգութիւնները փոխանցուած են համապատասխան իշխանութիւններուն: Յայտնաբար, սակայն, որեւէ ետդարձ չի նկատուել վրացական կողմէն:

Տեղին է նշել նաեւ, որ վրաստանը կիսաչրջափակուած Հայաստանի համար ցամաքային հիմնական ելքն է դէպի Ռուսիա, եւ դէպի Արեւմուտք: Ցամաքային այդ ելքի փակման պարագային, դժուար չէ կռահել, թէ տնտեսական տագնապի ինչ տարողութիւն կը սպառնայ Հայաստանին:

Անտեղի չըլլար եթէ նշենք, որ վրաստանը այսօր ուշադրութեան կիզակէտ կը հանդիսանայ աշխարհաքաղաքական ուժերուն համար: Ներհասարակական դիւրաբեկ իրավիճակը պարտու ենթահող կը նկատուի արտաքին միջամտութիւններու ազդեցութիւնները ապահովելու: Հայ ազգաբնակչութիւնը թէեւ չի ներքաշուիր այս գործընթացներուն, այսուհանդերձ, կը շարունակէ սուղ վճարել վրացական իշխանութիւններուն իրականացուցած քաղաքականութեան գինը:

Եթէ անդրադարձ մը կատարենք վրաստանի կացութեան թէ՛ շրջանային եւ թէ՛ ներհասարակական մակարդակներու վրայ, վրաստանը պիտի նկատենք, որ խիստ թէճական է վրացական հասարակութիւն հասկացողութիւնը ինքնին, որովհետեւ վրաստանի այսօրուան տարածքին մէջ ապրող ժողովուրդներու ազգային բաղադրութիւնը աւելիով կը համոզէ, որ նման ամբողջականութիւն մը գոյութիւն չունի: Միւս կողմէ այլ, վրաստան-Հա-

րաւային Օսեթիա բախումները, ինչպէս նաեւ անցեալ ամբան տեղի ունեցած վրաց-ռուսական պատերազմը խաղաթուղթերու վերադասաւորում պարտադրեց ամբողջ շրջանին համար: Այս պարագային, պաշտօնական Երեւանի դիրքորոշումը շատ զուսպ էր, հաւասարակշռուած: Այս հարցի մեկնաբանութիւնը հանդիսացաւ այն հազուադէպ պարագաներէն, ուր Հայաստանի թէ՛ իշխանամէտ եւ թէ՛ ընդդիմադիր ուժերը համահունչ գնահատականով հանդէս եկան:

Փաստը ցոյց տուած է արդէն, որ ռազմական ճակատումները չեն կրնար լուծում ապահովել հակամարտութիւններուն:

Հետեւաբար, վերեւ նշուած հարցերուն պատասխանատուն կը նկատենք վրաստանի իշխանութիւնները, որոնք անյապաղ պարտին վերատեսութեան ենթարկել վրաստանի մէջ ապրող հայ ազգաբնակչութեան նկատմամբ իրենց որդեգրած եւ գործադրած քաղաքականութիւնը: Եւ մենք կ'աւելցնենք, թէ խորքային վերատեսութիւնը, որ ըստ էութեան պիտի ծառայէ եւ վրացական եւ հայկական շահերուն՝ ջաւախահայութեան ինքնավարութեան հաստատումն է:

Ս.Ա.

ՑԵՆԱՄՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԲԱՆԱԶԵԻԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԵՑԱԻ

ԱՄՆ-ի ներկայացուցիչներու Տան անդամ էտրմ Եիֆ Մարտ 17-ին յայտարարած է, թէ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչումն ու յիշատակումը պահանջող բանաձեւեր պաշտօնապէս երկրի խորհրդարանին ներկայացուած է: Նախագծի, ներկայացուցիչներու Տան օրակարգին վրայ բերմամբ կը սկսի ճանաչման իրաւական գործընթացը: Անոր բնույթնման համար առաջին հերթին պէտք է բուհարկութիւն կատարուի ներկայացուցիչներու Տան արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին մէջ: Ան ըսած է, թէ պատմական փաստերը յստակ են եւ բանակցութեան նիւթ չեն կրնար ըլլալ եւ ցեղասպանութեան մեղսակից ըլլալը երբեք նպաստաւոր պիտի չըլլայ ԱՄՆ-ի ազգային շահերուն: Ներկայացուցիչներու Տան անդամներ է. Եիֆ, Ը. Ռատանովիչ, Մ. Քրքը եւ Ծ. Փալոն նամակ մըն ալ գրած են Պարաք Օպամային՝ դրուատելով Հայոց Յեղասպանութիւնը յստակօրէն ճանչնալու եւ դատապարտելու անոր խոստումը եւ կոչ ընելով, որ իբրեւ նախագահ նման հաստատում մը կատարէ այս տարուան Ապրիլ 24-ին:

ԱՄՆ-ի նախագահին նամակ մըն ալ դրկրած է Յեղասպանութիւնը Ուսումնասիրող Միջազգային Ընկերակցութեան կողմէ (IAGS): Առանց քաղաքական դիրքորոշման ուսումնասիրութեամբ զբաղող կազմակերպութիւնը շեշտելով Հայոց Յեղասպանութեան պատմական անհերքելիութիւնն ու զայն ճանչնալու բարոյական պարտականութիւնը, Պարաք Օպամային կը պահանջէ այդ ճանաչումը:

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու նախագահ Պարաք Օպաման յառաջիկայ Ապրիլին պիտի այցելէ Թուրքիա: Հնարաւոր կը նկատուի, որ այս այցելութիւնը տեղի ունենայ 24 Ապրիլէն օրեր առաջ միայն: Հնարաւոր կ'ենթադրուի նաեւ, միջազգային այլեւայլ աւիթով մը, Թուրքիա հրաւիրուի նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Սերժ Սարգսեանը: Չի բացառուիր նաեւ, որ Օպաման «անսպասելի» այցելութիւն մը տայ նաեւ Երեւան: Ամէն պարագայի, այստեղ կայ յատկանշական երեւոյթ մը՝ որ Թուրքիա այցելութեան ամիսը պատահականօրէն չէ ընտրուած: Այս բոլոր երեւոյթներով Հայոց Յեղասպանութիւնը ճանչնալու խոստում տուած Միացեալ Նահանգներու նախագահը թերեւս մտադիր է այս հիմնահարցը լուծել ոչ սովորական ճանապարհով, մէկ քայլով:

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Ալի Պապաճանյոյ յայտարարեց, որ «ԱՄՆ-ի Հայոց Յեղասպանութեան դիրքորոշումը կապուած է «ոխքի»»: Աւելցնելով, որ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչումը Միացեալ Նահանգներու կողմէ, բացասական ազդեցութիւն պիտի ունենայ հայ-թրքական յարաբերութիւններու նկատմամբ, յատկապէս սահմաններու բացման կապակցութեամբ:

Հայ-թրքական յարաբերութիւններու բարելաւում հնարաւոր է, եթէ Թուրքիան ընդունի Հայոց Յեղասպանութեան մեղադրանքը: Թուրքիան կրնայ ընդունել այդ մեղադրանքը, պայմանաւ որ Հայաստան հրաժարի Թուրքիոյ հանդէպ տարածքային եւ այլ նիւթական պահանջատիրութենէ: Վերջիվերջոյ, Թուրքիոյ համար ցեղասպանութեան մեղքի ընդունումէն հրաժարումը պայմանաւորուած չէ բարոյական նկատառումներով: Ակնյայտ է, որ Թուրքը ազգը չի հերքեր եւ նոյնիսկ հրպարտութիւն կը նկատէ, որ կառուցած է պետութիւն, ուր կ'ապրէին բազմաթիւ ինքնավար ազգեր եւ անոնց ենթակայութիւնը թրքական պետութեան կատարուած է ուժի գործադրութեամբ:

Հայաստան արդէն յայտարարած է, որ Թուրքիոյ հանդէպ չունի հողային նկրտում: Սակայն այստեղ կայ երկրորդ պարագայ մը: Որովհետեւ խօսքը կը վերաբերի Պարաք Օպամայի Թուրքիոյ այցելութեան, եւ անկախ Հայաստանի հողային կամ նիւթական պահանջներ բանաձեւելու հանգամանքէն, ապա Միացեալ Նահանգներու մէջ բնակող Հայոց Յեղասպանութեան զոհերու ժառանգորդները կրնան ներկայացնել հողային պահանջներ: Բայց, եթէ Միացեալ Նահանգներու նախագահը վստահեցնէ Թուրքիոյ իշխանութիւններուն, որ հայ-ամերիկեան սփիւռքը հողային տարածքներու պահանջ պիտի չենեկայացնէ, ապա, Անգարան աւելի դիւրին կրնայ հաշտուիլ Հայոց Յեղասպանութիւնը ճանչնալու խնդրին:

Ու այս՝ պարզապէս ենթադրութիւն մը...
Մ. Օ.

«ՄԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ»Ի ՀԱՄԵՐԳԸ

Լեւի լեցուն էր 13 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 20.30-ին Փարիզի Մէն Վենսան տը Փրոյ եկեղեցւոյ գաւիթը՝ դռնէն մինչեւ դասը, ուր տեղի կ'ունենար «Միփան-Կոմիտաս» երգչախումբի բազմամեայ ղեկավար Կարպիս Ափրիկեանի հրաժեշտի համերգը՝ հովանաւորութեամբ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ծրանասփի Թեմի Առաջնորդ Գերշնհ. Տ. Նորվան Արք. Զաքարեանի:

Համերգին առաջին մասը սկսաւ Կոմիտասեան Պատարագէն եւ սրբազան երգերէն ընտրուած կտորներով: Անմիջապէս յիշեցնենք, որ Եկեղեցւոյ մշակութային Պատարագը՝ կառուցով դաշնակակերտ բազմաձայնութիւն, յաջողութեամբ մեկնաբանելի է միաձայն երգեցողութեամբ, սակայն ո՛չ Կոմիտասեանը, որ մեղեդեակերտ բազմաձայնութիւն մըն է: Կոմիտասեան մշակութային Պատարագի բնագիւղը գրուած է միմիայն արական ձայներու համար: Ափրիկեան Վարդապետի յորինումին վրայ յաջողութեամբ փոխադրութիւն-վերագրութիւն մը կատարած է խառն խումբի համար եւ շատ անգամ նոյնիսկ եռաձայն մասերը քառաձայնի փոխակերպած, առանց խաթարելու գործին հայ հոգիին նկարագիրը: Եւ որպէսզի գանազան մեղեդիներ աւելի ցայտուն արտայայտուին, ան շատ յաճախ ութնեակ մը աւելի բարձր ձայնակայքով ուստում մը կատարած է, նոյն պատճառներուն համար: Ափրիկեանի միտքն ու ուղղութիւնը եղած է՝ հայկական պատարագը ո՛չ միայն իբրեւ եկեղեցական արարողութիւն, այլ աւելին՝ համերգային տարբերակով մեկնաբանել:

«Տէր կեցոյ դու գՀայս»՝ զգացական «Օրհներգ»՝ փառաւոր մեկնաբանութեամբ, վեհ, զուպ նրբութիւններով լի հնչողականութեամբ: «Մեծացուցէ»՝ երկսեռ երգչախումբի հարց-պատասխաններով ստեղծուած են յաջող հակադրութիւններ: «Գովեա Երուսաղէմ»... ու իմ խոնաւ աչքերուս պատշգամին վրայ կը տողանցեն՝ պատանի Կարպիս Ափրիկեանի նկարը, որ առաջին անգամ կը տեսնեմ Փահրիէ, Երուանդ եւ Մաթենիկ Ալիքսանեաններու բնակարանին պատերէն մէկուն վրայ... երիտասարդ Կարպիս Ափրիկեան՝ ղեկավար Աղեքսանդրիոյ «Համազգային» երգչախումբի, Եգիպտոսի նախագահ Զօր. Նակիպի ի պատիւ տրուած համերգի առթիւ... եւ վերջապէս պատահական հանդիպում կամրրջակին վրայ «Իսկէնտէրուն» նաւուն, որ մեզ կը փոխադրէր Աղեքսանդրիայէն դէպի Մարսիլիա:

Համերգը կը շարունակուի Վարդապետին բազմամասն բազմերգագրութիւնը եղող «Քրքիստոս Պատարագեալ»ով, որ անգամ մը եւս կու գայ ապացուցանել Կոմիտասի ստեղծագործ հանճարը: Արդարեւ կ'իմանանք գատուաբար երաժշտական գիծերու ներդաշնակութիւնը, որ կը վերջանայ «այլ լուր»ի հրաշալի ժայթքումով:

Ապա յայտագիրը տեղ տուաւ ժողովրդական երգերու շարքին: Է. Յովհաննէսեանի «Յորեն եմ ցանել»՝ մեներգչուհի Նաիրա Աբրահամեան, եւ Ափրիկեանի «Գուսանի երգ»ը՝ մեկնաբանութեամբ Մուրատ Ամիրխանեանի:

«Մուսն էր երկինք»՝ զմայլելի ներշնչումով եւ մեյամաղձոտութեամբ. հարսանեկան փոքր փունջին մէջ «Գովք»ը՝ սքանչելի երաժշտական բազմագրութիւն մը ցայտուն իր պոսթ-կուսով, «Օրհներգ»ը՝ գեղգեղումներով հարուստ գրութիւն մը, իսկ «Քրքիստոս»ը՝ զրօնաբեր կը շարունակուի եւ կեանքոտ կտոր մը: «Եւար Կիւլա», «Հարալէ» եւ «Եւայլի»ն նորութիւններ էին, ինչպէս Կարպիս Ափրիկեանի «Օրոր»ը եւ «Լուսնակն անուշ»ը: Գուրգէն Ալէմշահի չորս լիտէրները յաջող կերպով մեկնաբանեց Նաիրա Աբրահամեան: Հոս արձանագրենք, թէ մեկնաբաններ Նաիրա Աբրահամեան եւ Մուրատ Ամիրխանեան բարձր երաժշտական մակարդակով ի յայտ եկան իրենց մեկնաբանութեանց մէջ:

Կ. Ափրիկեան, ընդհանրապէս լուսկեաց արուեստագէտ, պաշարեցաւ, տոկաց, տեւեց ու ստեղծագործեց աւելի քան կէս դար առանց շօշափելի նեցուկի, սիրալոյսար աշխատանքը հասցնելով արհեստավարժ մակարդակի:

Համերգի սկիզբը եւ աւարտին տեղի ունեցան տպաւորիչ ելույթներ: Թեմակալ Առաջնորդ Սրբազանը իր դրուատալից ուղերձը վերջացուց մեծարեալ ղեկավարին յանձնելով «Գնահատանքի գիր» մը, եւ անոր պարգեւելով «Ս. Վարդան Մամիկոնեան» ոսկեայ շքանշանը, իսկ երգչախումբի անդամները ոսկեայ ճպոտ մը նուիրեցին իրենց վաստակաւոր վարիչին, որ յայտագրէ դուրս կատարուած երկու կտորներուն համար մակաւնը փոխանցեց Հայկ Մարգիսեանին:

Երաժշտասէր ու գեղարուեստասէր հանդիսատեսը երկար ծափողոյններով գնահատեց գեղեցիկը, որակաւորը եւ ազնուականը, ապացուցանելով, որ տեղույս գրեթէ անապատացած հայ մշակութային կեանքին մէջ ուստիսները ոգեւորութեամբ դիմաւորող հասարակութիւն մը կայ, որ ծարաւն ունի նման ձեռնարկներու:

Բժշ. ԼԵՒՈՆ ՄՈՍՃԵԱՆ

ՄԱՀ՝ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԴՍՏԵՐ

Մասնաւոր թղթակցութենէ կը տեղեկանանք, թէ 25 Փետրուարին Նիւ Եորք նահանգի Փրքտիս (Purdys) քաղաքին մէջ մահկանացուն կնքած է Վերոնիկ Մաֆրասեան՝ գուստրը Դանիէլ Վարուժանի: Թիշեցնենք, որ ուսումը լրբացնելէ յետոյ բանաստեղծը 1909-ին վերագարձած էր հայրենի գիւղ՝ Բրգնիկ, ուր նոյն տարին ամուսնացած էր Արաքսի Թաշճեանի հետ, եւ ուր 6 Մեպտեմբեր 1910-ին ծնած էր ամոյին անդրանիկ գաւակը՝ Վերոնիկ: Հայրը աղջկան Վարուժանի անունանած էր եւ անոր նըւերած «Վարուժանիկա» բանաստեղծութիւնը:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԻԷՆՆԱԼ

Հայաստանի մշակույթի նախարարութեան յանձնարարութեամբ, Ծրղ անգամ ըլլալով ՆՓԱԿ-ը (Նորարար Փորձառական Արուեստի Կեդրոն) այս տարի եւս պիտի ստանձնէ Հայաստանի պաշտօնական տաղաւարի կազմակերպութիւնը միջազգային ամենահեղինակաւոր ժամանակակից արուեստի փառատուն՝ Վենետիկի Պիէննալին: Ինչպէս անցեալ տարիներուն, դարձեալ Միխիթարեան Միաբանութեան Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի պատմական պայտան (Վենետիկեան վերածընունդի Փայացցո Զենոպիո) է որ պիտի հիւրընկալէ Հայաստանի տաղաւարը, իսկ հայկական ժամանակակից արուեստը այս անգամ պիտի ներկայացնէ նկարչուհի Գայիանէ Խաչատուրեանը:

Արուեստարաններու կարծիքով, Գայիանէ Խաչատուրեանի ստեղծագործութիւնները խիստ ալլարանական են: Անոնք ողողուած են արուեստագէտի ներաշխարհը ներկայացնող պատկերներով եւ ծննդավայր Թիֆլիսի հայկական համայնքի յիշողութիւններու բազմերանդ ու հարուստ փոխաբերական խորհրդանիշերու փունջերով: Նկարչուհիի աշխարհահայեացքը կը բխի կովկասեան յատկանշական համայնապատկերէն՝ իր լիոններով, վառ գոյներով, կանաչապատ դաշտերով ու կովկասեան արեւելեան կենցաղ ու սովորութիւններէ: Անոր նկարներուն աշխարհը հարթ է, առանց հասարակական ցնցումներու, առանց հոգեբանական քննարկումներու, հոն տեղ առնող կերպարները իրական միւս ու արեամբ մարդիկ կամ կենդանիներ չեն, այլ բեմական անշարժ տարրեր: Իսկապէս երազային աշխարհ մը, առանց շարժումի եւ մանրամասնութիւններու:

Առիթով մը Գայիանէ Խաչատուրեան նշած է, որ իր կտաւները յաճախ կը պատմեն մեծ մօրմէն յաճախ հէքեաթները: Իր աշխատանքները թատերական են, իւրաքանչիւր պատառ կարծես բեմայարդարում է՝ թատրոնի սառած տեսարան: Գայիանէ Խաչատուրեան մտերիմը եղած է Ս. Փարաճանովի, եւ իր գործերը՝ գոյներով, ձեւային համադրութիւններով ու պատմելու ոճով, կը պատկանին հայ մշակույթի դարաւոր ծառի արմատներուն, բունին ու ճիւղերուն:

Վենետիկի 53-րդ Պիէննալը այս տարի տեղի պիտի ունենայ Յունիս 7-էն մինչեւ 22 Նոյեմբեր:

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԻՆ ՀՍԿՈՂ «ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՐԲԱՆԵԱԿՆԵՐ»

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՎԱԽԵՐԱԳՐԱԿԱՆ

Կանանց Միջազգային օրուան առթիւ - Մարտ 8 - Երեւանի մէջ առաջին ցուցադրութիւնը կատարուած է Զապէլ Եսայեանի կեանքն ու գործունէութիւնը նկարագրող վաւերագրական ժապաւէնին:

Մասնաւորաբար, լրագրող Թային Սուճեանի եւ Լարա Աւարտեանի նախաձեռնութեան արդիւնք ժապաւէնը նկարահանուած է Երեւան ու Պոլիս, յաջողելով ամբողջացնել տաղանդաւոր կին գրողի ստեղծագործական, նաեւ քաղաքացիական-ազգային, մարդկային նկարագիրը: անոր ճանապարհը՝ մտաւորական կնոջ հանրային կեանքի հանդէպ գործօն վերաբերում, վտանգաւոր հանգրուաններ ու եղբրական աւարտ: Երեւանեան մամուլի խոստովանութեամբ, Զապէլ Եսայեան գրեթէ ճանչցուած չէ մտաւորական, կարեւոր է նոյնիսկ ըսել զրական շրջանակներու մօտ եւ այս առումով ժապաւէնը, գրագիտուհին ծանօթացնելու իմաստով նշանակութիւն կը ստանայ:

Կենսագրութիւնը ներկայացնող բաժնին մէջ անդրադարձ կայ Զապէլ Եսայեանի դէպի կովկաս կատարած ճամբորդութեան ընթացքին Զօրավար Անդրանիկի եւ Յովհաննէս Թումանեանի հետ հանդիպումներուն, բայց գրագիտուհին աւելի բնութագրուած է որպէս կնոջ իրաւունքներու հետամուտ գործիչ: Ժապաւէնը հետաքրքրական կը դարձնեն փաստագրական նիւթերը, նամակները եւ ժամանակակիցներու յուշերուն հրապարակումը, հիմնական ստեղծագործութիւններուն մեկնաբանութիւնը, նաեւ Զապէլ Եսայեանի թորան՝ Երեւանի Պետական Համալսարանի դասախոս Ալեքսանդր Եսայեանի ու ծորան՝ Իգալէլայի ու զրականագէտ Մարկ Նշանեանի խօսքերը: Հոն կը հնչեն, 1878-ին Պոլիս ծնած եւ 1933-ին, զաւակները՝ Հրանդի եւ Սօֆիի հետ Երեւան հաստատուած Զապէլ Եսայեանի, 1937-ին սթալինեան բռնապետութեան զոհ երթալով Պաքուի բանտէն գրած նամակներէն հատուածներ, յիշեցնելով, որ 1943-ին պատահած ողբերգական մահուան պարագաները ցարդ անյայտ կը մնան:

«Գտնելով Զապէլ Եսայեանին» խորագրուած վաւերագրականի հեղինակները մտադիր են գայն տարածել եւ ցուցադրել սփիւռքահայ Համայնքներու մէջ:

Ինչպէս ծանօթ է, մոլորակները ունին իրենց բնական արբանեակները: Մեր Երկիր մոլորակն ալ ունի իր բնական արբանեակը զոր կը կոչենք Լուսին, եւ որ կը դառնայ երկրագունտի շուրջ, անկէ 384.000 քմ. հեռավորութեան վրայ գտնուող ուղեծիրի մը վրայ: Գալով «արուեստական արբանեակներ»ուն, ասոնք այն սարքաւորումներն են, որոնք երկրագունտէն արձակուած են տարբեր հեռավորութիւններով ուղեծիրներու՝ այսինքն orbite-ներու վրայ, գանազան գիտական, աշխարհագրական եւ կլիմայական ծառայութիւններ մատուցանելու համար:

1957-ի Հոկտեմբերին արձակուած խորհրդային Sputnik-էն ի վեր, մօտ 3000 արբանեակներ անջրպետ արձակուած են, որոնցմէ 100-է աւելին միշտ գործունէութեան մէջ են:

Արբանեակները կը դասաւորուին իրենց գրաւած ուղեծիրներուն նկատմամբ: 3 դասակարգ գոյութիւն ունի. առաջինը «ցած ուղեծիրի վրայ շրջող արբանեակներ»ն են. այս ուղեծիրը կը գտնուի Երկրէն 200-400 քմ. բարձրութեան վրայ: Այս բարձրութեան վրայ նաւարկող արբանեակները երկրագունտի մանրամասն աշխարհագրական դիտարկումը կը կատարեն, եւ կ'օգտագործուին մասնաւորաբար զինուորական նպատակներով: Երկրորդ ուղեծիրը կը գտնուի Երկրէն 800 քմ. բարձրութեան վրայ, անցնելով երկու բևեռներէն: Այս դիրքաւորումը արբանեակին առիթ կ'ընծայէ Երկիր մոլորակին ամբողջական դիտարկումին, քանի որ Երկիրը ինքնիր շուրջ կը դառնայ: Այս դասակարգի արբանեակները աշխարհագրութեան շատ օգտակար ծառայութիւններ կը կատարեն, ինչպէս նաեւ զինուորական շատ կարեւոր տուեալներ կը հաւաքեն: Այս ուղեծիրի վրայ նաւարկող արբանեակներու արձակման պայմանները կարելի է ճշգրտել այնպէս՝ որ արբանեակի շրջանը ըլլայ՝ արեւահամաժամ (héliosynchrone), ինչ որ կը նշանակէ թէ արբանեակը կարող է ընդմիշտ Արեւի ճառագայթները ընդունիլ, այս ձեւով գայն կարելի է զինել արեւային հարթակներով (panneaux solaires), որոնք տեսականօրէն ուժանիւթ կ'ապահովեն շարժիչներուն:

Երրորդ ուղեծիրը զոր քաղաքացիական արբանեակներու համար ամենալայն գործածութիւն գտնողը եղած է՝ 80 առ հարիւր համեմատութեամբ, եւ կը կոչուի երկրակայանային (géostationnaire): Այս մէկը Երկրէն 36.000 քմ. բարձրութեան վրայ դիրք կը զբաւէ հասարակացի ուղղութեամբ: Ինչո՞ւ այս բարձրութիւնը որպէսզի արբանեակը դառնայ Երկրի հետ համաչափ եւ միշտ դիրքը պահէ Երկրի ճշգրտօրէն նոյն կէտին վերեւ: Երկրակայանային արբանեակներու գլխաւոր կիրարկումը, հեռավար հաղորդակցութեան յեռարան ծառայող ալիքներու փոխանցումի մէջ կը կայանայ. ինչպէս հեռաձայն, հեռատեսիլ, հեռապատճէն: Անկէ գատ այս դասակարգի արբանեակներու շնորհիւ կարելի կը գառնայ կլիմայական կարեւոր տուեալներ ձեռք բերել, քանի որ անոնք են որ Երկիր մոլորակի խոշոր

հողաշերտերու երկնային պատկերները կը փոխանցեն:

Մօտաւոր ապագային երկրակայանային հաղորդակցութեան արբանեակները պիտի փոխանակուին «արբանեակներու համաստեղութիւններ»ով, որոնք տասնեակ, նոյնիսկ հարիւրաւոր սարքաւորումներէ բաղկացած խմբային արբանեակներ են, եւ պիտի շրջին շատ աւելի ցած ուղեծիրներու վրայ, ուժանիւթի կարեւոր ինտեգրութիւն իրականացնելով իրենց նախորդներուն բաղդատմամբ:

Այս դասակարգէն դուրս գոյութիւն ունին նաեւ «ամբողջական դիրքորոշման արբանեակային համակարգ»եր, որ շատերուս ծանօթ է GPS կրճատուած անուանումով (global positioning system): Այս վերջինը տարածուն գործածութիւն գտած է ներկայիս վարորդներու մօտ, իրենց ուղղութիւնը ճշդելու համար, բաղկացած է 24 արբանեակներէ, որոնք կը հեռարձակեն ճշգրտ մանրաալիքային ազդանշաններ, հնարաւորութիւն տալով GPS-ի ընկալիչներուն որոշելու իրենց դիրքը, արագութիւնը, ուղղութիւնը եւ ժամանակը: GPS-ը ստեղծուած է Միացեալ Նահանգներու պաշտպանութեան նախարարութեան սպասարկութիւններուն կողմէ: Նմանօրինակ համակարգերէն թուեց ռուսական Glonass-ը, եւրոպական Galileo դիրքորոշման համակարգը, չինական Compass-ը: Այս դասակարգի արբանեակային համակարգերու ուղեծիրերը կը գտնուին Երկրէ 20-200 քմ. բարձրութեան վրայ:

Արբանեակի մը ծառայութեան ընդհանուր տեւողութիւնը կախում ունի իր գրաւած ուղեծիրի բարձրութենէն: 800 քմ.է վեր բարձրութեան վրայ գտնուող արբանեակները դարեւ, նոյնիսկ տասնեակ դարեր կրնան շրջադառնալ, հետեւաբար որեւէ հարց չեն յարուցաներ: Ասոր փոխարէն, ցած ուղեծիրի պարագային, արբանեակները քանի մը շարաթէն աւելի ծառայութեան կեանք չունին որովհետեւ այս բարձրութեան վրայ դեռ գոյութիւն ունեցող մթնոլորտի կողմէ կ'արգելակուին: Հետեւաբար անկում կ'ունենան եւ ընդհանրապէս բուն մթնոլորտային խաւի հետ չփման մտնելով այրումի կ'ենթարկուին:

Արբանեակներու անկումի պայմանները հրակողութեան տակ առնելու հարցը կը ծագի այստեղ, որովհետեւ կարգ մը ցած ուղեծիրի արբանեակներ որոնք բնականօրէն են միջուկային շարժիչներով կամ զանգուածով շատ մեծ են, քախում ունեցած են հողին հետ: Այսպէս, 24 Յունուար 1978-ին, Kosmos-954 ռուսական ճանաչողական արբանեակը ինկած է Գանատա, Reine-Charlotte կղզիի վրայ եւ իր անկումի ընթացքին մթնոլորտի մէջ կարեւոր քանակութեամբ շողագործօն ապականութիւն (pollution radioactive) յառաջացուցած: Այսօր, այս կարգի հարցերուն լուծումներ կը փնտառուին: Ասոնցմէ մէկն է արբանեակները զինել վառելանիւթի յաւելեալ մթերքով, որ առաքելութեան վերջաւորութեան արբանեակը պիտի մղէ դէպի աւելի բարձր դիրք ուղեծիրի վրայ:

Պատրաստեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԻՆ ԱՐՑԱՆԻ ՏԱՂԱԽԱՐ

Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ Մարտ ամսուան ընթացքին տեղի ունեցած «ITB» միջազգային գրասաչրջային ցուցահանդէսին Արցախի Հանրապետութիւնը առանձին տաղաւարով մը մասնակցած է:

Տրամադրուած 12 քառակուսի մեթր տարածքը զարդարուած էր երկրի գրասաչրջութեան գրաւուութիւնները ներկայացնող ցուցապատառներով, նաեւ հոն կիրարկուող ազգային աւանդական արհեստներու, արտադրող գինիի նմոյշ եւ հրատարակուած պատկերազարդ գիրքերով: Այս ցուցահանդէսին առաջին անգամ ըլլալով մասնակցող Արցախ այցելուներուն մօտ իր իւրայատկութեամբ եւ շատերու համար նորայայտ երկիր մը ըլլալու հանգամանքով մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուցած է:

Շնորհիւ ցուցահանդէսի կազմակերպիչներուն վճռական զիրքորոշման եւ Արցախի հիւանդաբարտական մարմիններու կատարած նախնական աշխատանքին, ի տարբերութիւն ուրիշ ցուցահանդէսներու, Ատրպէյճան այս անգամ բացման օրը յարձակողական բողոքի ցոյցերու չէ գիմած:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԸ ԿՈՋ Կ'ԸՆԷ Հ.Բ.Ը.Մ.-ԻՆ ՎԵՐԱԲԱՆԱԼՈՒՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԳՊՐՈՑԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխարհասփիւռ Մելգոնեանի Մանուց Միութիւններու ներկայացուցիչներ հանդիպեցան ժընեւէ մէջ եւ վերահաստատեցին իրենց վճռակամութիւնը եւ հաւատքը, թէ պատմական Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը պէտք է վերաբացուի իր ներկայ վայրին մէջ, Կիպրոս, որպէս կրթական կեդրոն՝ ծառայելու Եւրոպայի Միութեան եւ անոր մերձակայ հայութեան:

Մանուց միութիւնները կոչ կ'ընեն ընդհանուր հայերուն, որոնք կը հաւատան հայերէն լեզուի, հայ մշակոյթի եւ հայոց պատմութեան պահպանութեան անհրաժեշտութեան, գործունեայ ձեւով մասնակցելու այս ուղղութեամբ տարուող պայքարին:

Աշխարհասփիւռ Մելգոնեանի Մանուց Միութիւններու ներկայացուցիչները նոյնպէս կոչ կ'ընեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնական

ԱՐԵՒԻԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՉՈՒԻ ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ԱՄՐՈՂՋԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հրատարակութիւնը լոյս ընծայեց ԱՐԵՒԻԿ-ինդրոյ առարկան իրագործումն է արեւմտահայերէնի ուսուցման լրիւ մեթոտի մը: Այս մեթոտը կ'ընդգրկէ դպրոցական ուսուցման Հայերէնի յայտագիրը այնպէս, ինչպէս կը գործադրուի Միջին Արեւելքի հայ վարժարաններուն մէջ: Առաջին տարիէն մինչեւ 12-րդ տարին: Իրագործուած միայն մէկ DVD սալիկի ձեւով երեք շաբթերու իբր հիմ կը ներկայացնէ անհրաժեշտ ըլլող տարրերը իւրացնելու համար ամուր հիմ մը Հայ լեզուի ու մշակոյթի:

Հրապարակուած Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայ Համայնքներու Մպասարկութեան նախաձեռնութեամբ, այս DVD սալիկը իրագործուեցաւ համեստ անձնակազմի մը կողմէ Հայէպի եւ Պէյրութի մէջ: Անոր նպատակն է լեցնել Սփիւռքի մէջ գոյացած ծանր պակասը դասագիրքերու եւ հայերէն լեզուի ուսուցման այլ տուեալներու եւ գիտելիքներու իւրացման կապակցութեամբ հայ համայնքներու միջեւ նուազագոյն ներդաշնակութիւն մը ապահովել:

Ամբողջովին հայերէնով մշակուած այս մեթոտը կը վերաբերի մէկ կողմէ Սփիւռքի հայ վարժարաններուն եւ ընդհանրապէս արտասահմանեան կրթական հիմնարկներուն: Սակայն ան կրնայ շահագրգռել նաեւ բնտանիքներ եւ ամէն անձ որ փափաքող է իր լեզուական եւ մշակութային պաշարը խորացնելու: Այս մեթոտը կը թոյլատրէ զայն գործադրողին յառաջդիմել ընթերցումներու, բառապաշարի, ինդիքներու, խաղերու եւ քերականութեան, նախադասութեանց կազմութեան հիմնական կանոններուն մէջ: Փորձի ամբողջ երկայնքին, տակաւ առ տակաւ ան պիտի իւրացնէ գիտելիքներ պատմութեան, աշխարհագրութեան, գրականութեան եւ ընդհանուր ուրիշ թանկագին նիւթերու մարգերուն մէջ, զորս ամէն մանուկ, պատանի եւ ընդհանրապէս ամէն հայ պարտին գիտնալ:

Շուկայի գին ԱՐԵՒԻԿ – DVD-ի (1-2-3) – 40 € կամ 60 \$

Ապագրանքներու համար
Fondation Calouste Gulbenkian, Service des Communautés arméniennes,
Av. de Berna 45 A, PT – 1067 – 001 Lisboa, Portugal
carmenias@gulbenkian.pt կամ
Editions Sigest - editions@sigest.net
29, Rue Etienne Dolet - 94140 Alfortville

Վարչութեան, վերատեսութեան ենթարկել Մելգոնեանի դպրոցը փակելու իրենց որոշումը, եւ արտօնել որ դպրոցը վերաբացուի: Այս ուղղութեամբ սանուց միութիւններու ներկայացուցիչները կը վստահեցնեն, թէ պատրաստ են օժանդակելու եւ համագործակցելու:

Մանուց միութիւններու ներկայացուցիչներու հանդիպումը որոշեց հիմնել կեդրոնական համադրող կոմիտէ մը, հասնելու համար իր նպատակներուն:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑԻ ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՄԱԳՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆ Ժընեւ, 25 Փետրուար 2009

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻՉ

● 4 Ապրիլ, ՇԱԲԱԹ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՂԱԶԱՐՈՒ
- Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 18-ին:

● 5 Ապրիլ, ԿԻՐԱԿԻ
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
- Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8-ին,
- Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին,
- Դանբացէք՝ ժամը 16-ին:

● 7 Ապրիլ, ԱԻԱԳ ԵՐԵՔՇԱՐԹԻ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՏԱՍԸ ԿՈՒՍԱՆԱՅՆ ԱԻԵՏՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
- Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին
- Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին

● 9 Ապրիլ, ԱԻԱԳ ԼԻՆԳՇԱՐԹԻ
ՅԻՇԱՏԱԿ ԸՆԹՐԵԱՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
- Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8-ին,
- Ընթերցեց Ս. Պատարագ՝ ժամը 11-ին,
- Ոտնյուսյ՝ ժամը 16-ին:

ՅԻՇԱՏԱԿ ԶԱՐԶԱՐԱՆԱՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
- Խաւարում՝ ժամը 19.30-ին:

● 10 Ապրիլ, ՈՒՐԲԱԹ
ՅԻՇԱՏԱԿ ԽԱԶԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹԱՂՄԱՆ
- Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ թափօր թաղման՝ ժամը 17-ին,

● 11 Ապրիլ, ՇԱԲԱԹ
ԾՐԱԳԱԼՈՅՑ Ս. ՉԱՏԿԻ
- Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30-ին
- Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 18-ին,
- Զրազայրոյցի Ս. Պատարագ՝ ժամը 17-ին:

● 12 Ապրիլ, ԿԻՐԱԿԻ
ՉԱՏԻԿ - ՏՕՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
- Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8-ին,
- Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

● 13 Ապրիլ, ԵՐԿՈՒՇԱՐԹԻ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
- Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին
- Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին – կրկատարուի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ԿԱՐԴՃԵՐ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՐ
«ԱՇԽԱՐՀ»
Հայ թերթը Հայ տունին բարեկամն է

MUSIQUE

Concert du groupe Kotchnak

C'est à bord de la péniche Anako des peuples et cultures du monde, amarrée dans le 19e arrondissement de Paris que le samedi 7 mars, le public fidèle du groupe Kotchnak a eu le plaisir d'entendre ou de réentendre cet ensemble de chants arméniens traditionnels qui permet de les savourer dans leur vérité depuis des années.

Virginia Kerovpyan et Rouben Haroutunian ont interprété des chants de circonstance ou d'amour qui demandent beaucoup de travail pour parvenir à cette apparente simplicité. Ils savent toujours communiquer au public, incluant des jeunes et des enfants, leurs sentiments, leur humour et le rythme particulier des chants arméniens.

Les instrumentistes Anouch Donabédian au kamantcha, Rouben Haroutunian au tar, Aram Kerovpyan au kanoun et Vahan Kerovpyan au dap en accompagnement ou seuls se sont faits discrets ou insistants avec intelligence et talent.

Le public, qui comprenait de nombreux artistes, est parti un peu plus riche de beauté et a emporté la merveilleuse interprétation si sensible de *Groung* par Virginia Kerovpyan. Certains chants renferment de petites audaces inattendues !

La péniche était comble, et cette densité créait une complicité très agréable.

Vive Kotchnak et à bientôt.

A.T.M. ◀

Cette année l'Ucfaf vous propose

2 voyages en Arménie
voir site www.ucfaf.com

1 voyage touristique du 20 juillet au 3 août 2009
15 jours/14 nuits **1565 €** par personne (maximum 30)
en chambre double et demi-pension, incluant un circuit de 6 jours jusqu'au Karabagh et 7 jours à Erevan avec excursions et visites quotidiennes (taxes d'aéroports et visa en sus).
Renseignements : E. Yazidjian au 01.42.87.95.98

1 voyage randonnée du 10 au 20 juillet 2009
11 jours/10 nuits **1390 €** par personne (maximum 12)
à la rencontre de l'Arménie profonde, incluant un circuit de 7 jours de randonnée en pension complète et 2 jours à Erevan en demi-pension, avec excursions et visites quotidiennes (taxes d'aéroport et visa en sus).
Renseignements : A. Samikyan au 01.48.03.18.78

AGENDA

PARIS – ILE-DE-FRANCE

► Expositions

• **Du 28 février au 26 avril** – Exposition Rouben Melik – Maison du Patrimoine - Moulin de la Bièvre-73 av. Larroumès- 94240 L'Hay les Roses- Me, Ve, Sa et Di de 14 h à 18 h. Infos 01 41 98 36 94 (v. p. 10)

• **Du 6 mars au 16 mai** – Yertik, habitat d'Arménie - photographies de Régis Labourdette - Galerie Médiane - 27 rue de l'Abbé-Grégoire - 75006 Paris. Le jeudi et le vendredi 15h-19h, le samedi 12h-19h, sur RV 01.45.48.26.00

► Concerts

• **Dimanche 29 mars**, 16h30- Chants par 14 solistes de la Cie Astres Mélodies « Mélodies et airs d'opéra » Bellini, Berlioz, Brahms, Donizetti, Komidas, Haëndel, Haroutiounian, Giordano, Mozart...Cathédrale Sainte-Croix – 13 rue du Perche – 75003 Paris – 20, 15 et 10€

• **Vendredi 3 avril**, 20 h – le violoniste Serguei Khatchatryan et la pianiste Lusiné Khatchatryan – Bach, Brahms, Beethoven – Théâtre des champs-Élysées- 15 avenue Montaigne – Paris 8e – Places de 5 à 65 €- tél. 01.49.52.50.50

• **25, 27 et 29 avril** – concert Iris Torossian harpe, Karen Khochafian violon- La Sainte-Chapelle- bd du Palais – Paris – programme du CD Harmonia Mundi (voir p. 10).

► Ciné-club

• **Jeudi 9 avril**, 20h - *Le Mas des Alouettes* des frères Taviani d'après le roman d'Antonia Arslan-histoire d'une famille arménienne en 1915- UCFAF – 6 cité du Wauxhall—Paris 10e. Directeur des programmes Arto Pehlivanian-PAF 5 €adhérents 3€

► Vente dédicace

• **Samedi 11 avril**, 16h – présentation vente du livre *Erevan* de Gilbert Sinoue – Médiathèque « Buanderie-Anne Capezzuoli », place Ferrari (près de la Mairie de Clamart). Organisé par « Arménie-Village ».

► Conférence-débat

• **Samedi 25 avril**, 16 h – Deux témoignages présentés par Hratch bedrossian des Editions Le cercle d'Écrits Caucasiens - *Les Jeunes Turcs et la vérité sur l'holocauste d'Adana* de Frederick Duckett Ferriman(1913) et *Les Turcs ont passé là* de Georges Brezol (1911). UCFAF – 6 Cité du Wauxhall Paris 10^e

► Théâtre

• **A partir du 4 février** - *Rapport sur moi* de Grégoire Bouillier avec Mikaël Chirinian. Du mardi au vendredi à 19 h et samedi à 16 h – Théâtre Tristan Bernard – 64 rue du Rocher 75009 Paris ; Réservations 01.45.22.08.40

• **Du 14 avril au 9 mai**, 21h- *Somewhere la Mancha* d'après *Don Quichotte* de Cervantès par Irina Brook et Marie-Paule Ramo avec Lorie Baghdassarian, Jerry di Giacomo, Gerald Papsian, Christian Pelissier... Théâtre des Bouffes du Nord, 37 bd de la Chapelle - Paris 10e - Relâche dimanche et lundi et vendredi 1er mai – à partir du samedi 25 avril, samedi 15h30-location 01 46 07 34 50.

► Voyages (voir ci-contre)

• **Du 20 juillet au 3 août** – Voyage touristique UCFAF

• **Du 10 au 20 juillet** – Voyage randonnée UCFAF

RÉGION LYONNAISE

► Ciné-club Rouben Mamoulian

• **Jeudi 2 avril**, 20h - *Le Mas des Alouettes* des frères Taviani –d'après le roman d'Antonia Arslan-l'histoire d'une famille arménienne en Anatolie en 1915. Cinéma Les Amphis- Rue Pierre Cot- Vaulx-en-Velin PAF 5 €- adhérents 3€- organisé par UCFAF

► Expositions

• **Du 27 février au 7 juin** - Sarajevo dans le cœur – Photographies de Milomir Kovacevic – Centre du patrimoine arménien – 14 rue Louis Gallet 26000 Valence - ouvert du mardi au dimanche de 14h à 17h30 (jusqu'au 31 mars). De 14h30 à 18h30 à partir du 1er avril

MARSEILLE-PACA

• **8.9 et 10 mai** – Journées arméniennes d'Althen des Paluds- Débats, concerts, théâtre, films –mairie d'Althen – place de la mairie- 84210 Althen des paluds 04.90.62.01.02 hébergement possible 60€/nuît : chambre 2 personnes avec petit déjeuner

► Conférence

• **24 avril**, « Arménie d'hier et d'aujourd'hui, 3000 ans de civilisation » par Véronique Bruna-Mardoyan organisée par Les sympathisants Arméniens d'Uzès et de l'Uzège en partenariat avec la Mairie d'Uzès, l'AVF (accueil des villes françaises) d'Uzès et la librairie « Le parefeuille ». pot à l'orientale offert à l'issue de la conférence. RV au Salon Racine de la Mairie d'Uzès à partir de 18 h – infos Jean Paratian 06.07.65.48.15 ou 04.66.37.10.34

► Spectacle

• **10, 11,12 avril**. Ararat mon amour, Marseille. (voir ci-dessous)

ARARAT-MON-AMOUR
SPECTACLE de l'ENSEMBLE ARAXE SASSOUN de la JAF A MARSEILLE

La JAF dans ce nouveau spectacle a choisi de célébrer la vie avec l'ensemble ARAXE-SASSOUN de 40 danseurs et 25 musiciens
au Théâtre Toursky à Marseille les 10, 11 et 12 avril
Infos et réservations JAF 04 91 802 820
Locations FNAC - Carrefour - Géant 0 892 68 36 22

Deux frères Aram le Marseillais et Manouk le Erevantzi se retrouvent après de longues années de séparation dues au génocide de 1915.

Et le regard porté par les Arméniens sur leurs jeunes frères de la diaspora, pleins d'enthousiasme, venus visiter l'Arménie, va leur faire revivre leur destin.

L'Eure poétique et musicale
Festival de musique

Samedi 18 avril, 20h45

Le Nouvel Orchestre de chambre de Rouen
Bernard Mathern, violon
Gérard Gasparian, piano
Joachim Leroux, direction
Eglise La Madeleine de Verneuil-sur-Avre
02 32 32 17 17

Mercredi 22 avril, 20h30

Francis Dudziak, baryton
Gérard Gasparian, piano
Clos Mulot de Saint-André-de-l'Eure
02 32 32 87 00

Samedi 25 avril, 20h45

Brigitte Fossey, récitante
Armine Varvarian, piano
Dominique de Willencourt, violoncelle
Poésies d'André Gide, Alfred de Musset, Grégoire de Narek, Moïse de Khorène
Eglise Saint-Hilaire de Tillières-sur-Avre
02 32 32 50 50

Dimanche 26 avril, 17h

Concert « Jeunes Talents »
Jean-Paul Gasparian, piano
Eglise St-Evroutt-de-Damville
02 32 24 22 32

EXPOSITION

Rouben Melik à l'honneur à L'Hay-les-Roses

Cette année, à L'Hay-les-Roses, le Printemps des Poètes rend hommage à notre ami Rouben Melik, qui y vécut de 1974 à 2007. Une exposition et une soirée de poésie retracent le parcours de l'homme de lettres, engagé et ciseleur de mots. À l'aide de photos, de lettres, d'extraits de poèmes et d'objets personnels, l'exposition montre les étapes déterminantes de la vie de Rouben aux côtés d'Ella, son épouse, sa muse, elle-même artiste.

À l'origine, une enfance dans une famille aimante et cultivée, puis les années de formation au lycée et à l'université ont forgé la personnalité de Rouben Melik et l'ont ancré totalement dans la double culture française et arménienne. La guerre et l'entrée dans la Résistance l'ont convaincu que la poésie était son arme de combat pour la liberté et la justice. Il a beaucoup écrit, animé des émissions de radio, dirigé des collections de poésie aux Editeurs Français Réunis et son œuvre a souvent été récompensée par des prix prestigieux. La voix du poète s'est tue à la mort d'Ella en 1997 ; il a alors quitté l'alexandrin, le vers s'est ramassé, cassé ; dix ans plus tard, il s'éteignait à son tour.

La fin de l'exposition est consacrée aux sculptures d'Ella Melik. Venue d'Istanbul, vivant à Paris, Ella suit les cours de sculpture à l'École des Beaux-Arts. Costumière, elle travaille pour des troupes d'art dramatique, des théâtres et de nombreux festivals. Elle se remet à la sculpture en 1983. Le thème de la femme, expression de la vie, est pour elle source d'inspiration et de création. Des visages empreints de douleur et de douceur, méditatifs ou sereins, à tous les âges de la vie, se dégagent une force intérieure qui montre la capacité à résister à l'adversité.

Pour clore cette exposition, une soirée poétique mêlant montage vidéo et poèmes dits propose de faire entendre les vers de Rouben écrits tout au long d'une vie d'amour et de création. Connaître la vie d'un poète, c'est aussi vouloir aller vers son œuvre. C'est ce que propose cet hommage.

Anahid Samikyan ◀

Exposition du 28 février au 26 avril 2009. Maison du Patrimoine, Moulin de la Bièvre. 73 avenue Larroumès, L'Hay-les-Roses.

DANSE

PARFUMS D'ARMÉNIE Compagnie Yeraz Du rêve plein les yeux!

Merveilleux spectacle que celui donné par la Compagnie Yeraz au Casino de Paris les 14 et 15 mars ! Parallèlement à l'aspect technique parfaitement maîtrisé – travail d'ensemble, précision des figures, enchaînements rapides – la chorégraphie donne à chaque groupe de danse une personnalité propre qui marque l'esprit du spectateur. C'est ce que réussit magnifiquement Christina Galstian-Agoudjian par sa force créatrice et l'originalité qu'elle insuffle à l'ensemble.

Dynamisme, beauté, vitalité, grâce et douceur nous sont offerts à travers ce voyage d'évocation de l'Arménie et de son âme profonde. Les retours dans le passé et le souvenir de ce qui ne peut s'oublier apparaissent sur scène comme des affleurements de la mémoire et créent de saisissants moments d'émotion. La danse s'enrichit d'éléments visuels et sonores, photographies projetées en fond de scène, bruits de la source qui coule de la montagne, scènes théâtralisées, qui donnent une perception sensible du pays, renfor-

cent l'effet dramatique ou incitent au rêve d'une nature éblouissante. L'autre réussite chorégraphique est le travail sur les danses féminines: le corps plus libéré, est mis en valeur pour exprimer la séduction, la beauté et la vie, les mouvements sont plus toniques et restent pourtant très fluides. La symbolique de la danse finale, en costume de ville, pour dire que les temps et les lieux ont changé, que nous ne sommes plus dans le pays d'origine, mais que où que nous soyons nous sommes toujours Arméniens, que nous portons toujours notre culture en héritage, est une surprise très efficace.

La force de ce spectacle réside dans l'énergie des danseurs, la façon de relier le passé au présent, la tradition au modernisme mais surtout, elle tient à l'idée que la danse est un art qui peut tout exprimer, la peine, la fête, la joie, les réjouissances, la mort et la renaissance et qui, inscrivant la beauté dans une vision éphémère, s'imprime dans l'imaginaire.

A.S. ◀

MUSIQUE

Des adieux émouvants

Le vendredi 13 mars en l'Église Saint-Vincent-de-Paul de Paris, sous le haut patronage de Monseigneur Norvan Zakarian, a eu lieu le concert de la chorale Sipan-Komitas sous la direction de Garbis Aprikian, dans le cadre du cycle de concerts d'adieux du maestro.

Émouvant de savoir que cet homme a dirigé et réussi à maintenir ce chœur pendant 56 années.

Émouvante la remise de la médaille *Saint Vartan Mamikonian* par Monseigneur Norvan Zakarian en hommage à l'action de M. Aprikian en faveur de la musique.

Émouvante l'offrande d'une baguette de direction en or par les choristes pour remercier leur chef.

Émouvante la passation des pouvoirs par Garbis Aprikian à Haïg Sarkissian qui a dirigé deux œuvres en fin de concert.

Le début du concert consacré aux œuvres de Komitas ou harmonisées par Komitas fut surtout religieux, suivi d'œuvres du maestro, en particulier le très beau *Moutn er* (Ciel sombre) sur un texte de H. Toumanian et en première audition chanté avec beaucoup de maîtrise par le baryton-basse Mourad Amirkhanyan *Le chant du troubadour* sur un texte de H. Balian

La seconde partie permet d'entendre la magnifique soprano Naira Abrahamyan dans une version très sensible de quatre *Lieder* de ce grand compositeur que fut K.M. Alemshah trop tôt disparu, puis *Les Etudes d'Erevan* de A. Spendiarian par la pianiste Marija Aupy. Quel plaisir de réentendre *la Petite suite nuptiale* de G. Aprikian.

Le maestro Garbis Aprikian continue son cycle de concerts d'adieu, à bientôt donc.

A.T.M. ◀

ACHKHAR A REÇU

Le CD **AURORE oror** en arménien

De la harpiste Iris Torossian et de la violoniste Karen Khochafian. Composé essentiellement de musiques arméniennes et de pièces de Fauré, Debussy, Ravel, Massenet. CD Harmonia Mundi LYO 33 - Collection « les solistes français »

COMMUNAUTÉ

Inauguration du Jardin d'Erevan

« Faire battre le cœur de l'Arménie
au bord de la Seine », Bertrand Delanoë

Le maire de Paris Bertrand Delanoë avait promis que serait inauguré un jardin près de la statue de Komitas, cela fut fait le jeudi 12 mars à 11h, devant une foule émue et attentive.

Les paroles de bienvenue ont été prononcées par M. Lebel, maire du 8e arrdt de Paris, suivit le discours vibrant et humaniste du maire de Paris, M. Delanoë qui toucha l'auditoire, insistant sur les valeurs communes entre Arméniens et Français, leur conception de la dignité humaine, de l'humanité et la volonté d'honorer Komitas et toutes les victimes du génocide, en martelant ce mot.

« Paris et Erevan, a-t-il dit, seront toujours liés sur le socle de la vérité et le peuple turc n'est pas notre ennemi mais la contre- façon, le négationnisme sont nos ennemis. »

MM. Aznavour, Delanoë,
Nalbandian, Gasparian

© R. KASPARIAN

Il a remercié les associations très nombreuses qui « enrichissent tout ce que nous sommes » en apportant de la nouveauté, de la richesse, de l'authenticité. Ce moment heureux de l'inauguration doit nous engager pour l'avenir, a-t-il ajouté.

M. Nalbandian, ministre des Affaires étrangères de la République d'Arménie a parlé du parcours du projet de ce jardin et a remercié le maire de Paris au nom de l'Arménie, ce jardin étant le symbole de la consolidation de la profonde sympathie entre les deux pays et les deux peuples et de leur amour chaleureux pour leur capitale. « Vive Paris, Vive Erevan et l'amitié entre ces deux peuples », a-t-il conclu.

La chorale d'enfants a clos la cérémonie par le chant *Erevan, Erebouni* devant les officiels et M. Charles Aznavour.

La foule semblait avoir du mal à partir, il est vrai que le lieu est extrêmement sensible et symbolique.

A.T.M. ◀

Manouchian honoré en banlieue parisienne

Le 21 février dernier, une commémoration a été organisée à Arnouville-les-Gonesse (95400) devant la stèle érigée à la mémoire du Groupe Manouchian.

Madame Alice Rusdikian, maire-adjoint d'Arnouville a relaté les exploits du groupe, puis un discours important du maire-adjoint de Gonesse, M. Grégoire Gérard, a ému le public.

De plus en plus de communes honorent Manouchian et son groupe. La Résistance n'est pas oubliée.

Le Salon du livre 2009

Cette année l'invité d'honneur était le Mexique, d'où un grand espace consacré aux arts et lettres de ce pays, une galerie de portraits de ses écrivains le long de la grande scène et une multitude de traductions mises en vente.

Les grands noms de l'édition française dominent l'espace, jouxtant ceux des BD. Question : va-t-on lire ou « regarder » l'œuvre des grands écrivains dans un avenir très proche ? ainsi Marivaux, Théophile Gautier, Henry James, et même *A la recherche du temps perdu* de Marcel Proust mis en images... à côté de Ben Hur, Bob Dylan, on peut dire que la BD fait feu de tout bois...

De nombreux petits éditeurs, souvent dénicheurs de talents tentent l'aventure du Salon, des éditeurs étrangers comme les Belges, les Allemands, les Québécois ont pignon sur rue et cette année, nouveauté, quelques ministères de la culture étrangers : la Russie, la Slovaquie, la Serbie, la Pologne, le Brésil, pour la plupart situés à la périphérie, côtoient celui d'Arménie, minuscule, qu'il fallait vraiment vouloir trouver.

Le stand expose tous les livres des grandes expositions de l'Année de l'Arménie en France, puis des œuvres d'auteurs français comme René Char, Albert Camus, traduites en arménien, des livres trilingues sur la musique arménienne édités en Arménie en 2008, les poètes contemporains d'Arménie traduits en Français, mais sans le texte arménien, dommage, un dictionnaire récent français-arménien, arménien-français et un livre en Anglais des lettres d'Arshile Gorky avec de très belles reproductions de ses œuvres.

Des trésors... qu'on aurait aimé pouvoir emporter. Le moins qu'on puisse dire, c'est que les représentants du ministère étaient peu enclins à vendre les ouvrages. Oui ? Non ?

Cependant, reconnaissons l'effort fourni pour montrer les œuvres en français, alors que le stand de Russie, par exemple, ne présentait que des œuvres en Russe et que le stand de Turquie avait porté l'accent sur la ville d'Istanbul et ses palais !!! et distribuait gratuitement un petit livre consacré à Nasreddin Hodja.

Espérons que nos compatriotes seront mieux renseignés l'année prochaine et qu'ils auront plus d'ouvrages prêts à la vente.

A l'année prochaine.

A.T.M. ◀

© R. KASPARIAN

DONS À ACHKHAR

Mme Azadiguian (95 Montmorency)	32€
Mme Ferhadjian (92 Clamart)	32€
M. et Mme Katchikian (26 Valence)	42€
M. et Mme Yazidjian (93 Montreuil)	42€
Union des dames arméniennes (75008 Paris)	100€

Merci de votre aimable soutien

LES RECETTES DE TANTE SUZANNE

Brioche de Pâques - Tcheurek

Recette pour 3 tresses

1 verre de lait (200g)	3 œufs
1 verre de sucre (200g)	½ cuillerée à café de maaleb
300 g de beurre fondu	40 g de levure de boulanger
800 g de farine	sel

- Dans une jatte de terre, faire un levain avec levure fondue dans un peu de lait + 3 cuillerées de farine et sel. Couvrir et laisser lever dans un endroit chaud.
- Puis mélanger tous les ingrédients sauf le beurre et laisser encore lever.
- Une fois la pâte levée, incorporer le beurre fondu froid et bien travailler la pâte, laisser reposer 2 heures
- Retravailler encore une fois en levant la pâte et l'étirant longuement, laisser reposer
- Diviser la pâte en 3, rediviser chaque pâton en 3 et faire des tresses.
- Laisser reposer 1 heure, parsemer d'amandes effilées.
- Dorer au jaune d'œuf (délayer avec 1 cuillerée à café d'eau) avant d'enfourner
- Cuisson four à thermostat 7, 20 minutes environ.

Joyeuses Pâques !

**Pensez à vous abonner
ou à offrir
un abonnement
à Achkhar**

Bulletin d'abonnement

Oui, je souhaite recevoir *Achkhar* chaque quinzaine

Nom Prénom

Adresse

Code postal Ville

TARIFS

France 6 mois (11 n°) : 35 € - 1 an (22 n°) : 68 € - Soutien : 110 €

Etranger 85 € pour 1 an par virement (100 € par chèque)

par chèque bancaire ou postal à l'ordre de SARL NAREK

par virement IBAN à FR52.20041000 0123 9745 3H02 038 - BIC PSSTFRPPPAR (depuis l'étranger)

Merci de libeller et adresser votre règlement à : Société Narek (Achkhar) - 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris

Panorama de la littérature et de la musique arméniennes des XIXe et XXe siècles

La famille Sinanian

L'histoire de la famille Sinanian est comparable à celle des Bach ou des Strauss à Vienne. Une lignée qui s'étend sur trois générations : Krikor, fondateur du premier orchestre arménien, ses cinq enfants, tous musiciens, le plus célèbre étant Haroutioun et enfin un des petits fils, Kevork, violoniste virtuose très connu. Grâce à eux la tradition du violon s'est imposée en Orient au côté du traditionnel kèman...

Krikor Sinanian

Né à Constantinople en 1836, Krikor Sinanian a eu, devenu orphelin, une enfance très difficile. Dès l'âge de dix ans, il devint apprenti chez un fourreur. Il aimait écouter de la musique et chanter mais il était peu probable qu'il puisse un jour étudier la musique. Pourtant, vers l'âge de 16 ans, il commença à étudier le violon pour jouer des mélodies populaires. Si l'on excepte les leçons de musique et chant données par Der Garabed durant deux années, il était autodidacte !

L'orchestre Sinanian

En 1861, Krikor crée un petit orchestre composé de deux violons, une contrebasse, une flûte, une trompette, un trombone et une clarinette devenant ainsi le fondateur du premier orchestre classique arménien. (photo) Rapidement le nombre de musiciens passera à quinze. Il dirigea et développa cet ensemble et enseigna la musique à de nombreux élèves dont certains deviendront de très bons musiciens, parmi eux ses cinq enfants.

Krikor Sinanian, vivant à Constantinople a été le témoin de l'évolution de la société culturelle, il côtoya des hommes comme K. Yéranian et D. Tchoukhadjian et connut l'association Knar qui favorisa l'évolution de la musique, l'organisation de conférences, le Théâtre musical et la publication d'un mensuel. Krikor Sinanian était consulté par les violonistes mais également par tous les musiciens. On peut dire qu'il est à l'origine de l'école arménienne du violon. Il disparut en 1914 à Constantinople.

Haroutioun Sinanian

Son fils Haroutioun (1872-1939) à la fois violoniste, pianiste, chef d'orchestre, compositeur et pédagogue eu comme professeur son père mais aussi D. Tchoukhadjian. Héritier du talent de son père, il grandit dans un milieu musical très favorable. Son talent précoce était si connu que le sultan Abdülhamid II l'invita au palais impérial ! Après son premier concert à 12 ans, il poursuivit ses études à Paris. De retour chez lui, il continua son activité durant des dizaines d'années. Comme violoniste il eut également de grands succès en Europe, au Moyen-Orient et aux USA.

Excellent pianiste – une histoire étonnante le confirme –, le célèbre violoniste américain Michel Piastro, de passage à Constantinople pour des concerts, cherchait le meilleur pianiste, on lui conseilla Haroutioun. Au moment du concert, catastrophe, le violoniste avait oublié les partitions de piano. A la surprise générale, H. Sinanian proposa de jouer le programme par cœur... Ce fut un triomphe !

Succédant peu à peu à son père dès l'âge de seize ans, à la tête de l'orchestre il en a porté l'effectif à 40 musiciens sous le nom d'Orchestre Sinanian ou Orchestre arménien. Durant 10 ans, il a joué et dirigé les œuvres de Tchoukhadjian, Sinanian mais également Mozart, Beethoven, Rossini, Verdi, Wagner, développant ainsi la culture musicale occidentale au sein de la population de Constantinople. Dirigeant tous les concerts, il cédait parfois sa place à D. Tchoukhadjian et à son frère Andon Sinanian.

L'orchestre arménien acquit à cette époque une grande renommée dans tout l'Orient. Les milieux musicaux de Tiflis lui proposèrent même de transférer l'orchestre dans leur ville. En raison des troubles et massacres à l'époque du sultan Abdülhamid II, causant la mort de plusieurs musiciens en 1896, l'orchestre fut dissout.

H. Sinanian se produisit alors en concert comme soliste en dehors des frontières de l'Empire ottoman. En 1903, après un concert de ses œuvres à Paris, Haroutioun et son frère Andon partirent en Égypte en 1905 où ils furent très bien accueillis. De retour à Constantinople, ils donnèrent un concert au Théâtre de l'Odéon, et de nombreux concerts de bienfaisance, jusque dans des hôpitaux.

Haroutioun écrivit dès son jeune âge de nombreuses compositions et obtint beaucoup de succès, tout particulièrement avec ses arrangements de chants citadins ou d'airs célèbres. Contrairement à D. Tchoukhadjian, son œuvre est essentiellement instrumentale. Il a écrit près de 70 pièces pour violon, piano, mandoline et pour orchestre : *Etudes, mazurkas, polkas, valse, marches fantaisies*. Mis à part la *Marche de Mékhitar* opus 21, rien ne permet de distinguer l'origine du compositeur.

Après l'Opus 45 : *Marche Union et Progrès* probablement datée de 1908 H. Sinanian publie en 1913 une suite d'arrangements de « Chants populaires arméniens » : *Dzidzernag, Arik haygazouk, Mayr*

Araksi aperov, Piur Tsaynits, Pamp orodan, Dalvorig, Voh intch anouch, Marche Antranig. On remarque que le terme populaire n'a pas encore chez Sinanian le même sens que chez Komitas...

H. Sinanian eut toute sa vie envers D. Tchoukhadjian dont il était considéré comme le successeur, une attitude admirative et reconnaissante, participant à la diffusion de ses œuvres. On lui doit l'arrangement symphonique de *Karoun*. Sinanian a également réalisé et publié une version pour piano de l'opéra *Archag II* dont il a donné de multiples représentations. En 1907, avec le bénéfice de ces concerts, il a fait réaliser un monument funéraire digne du génie de D. Tchoukhadjian, enterré à Smyrne, dans le carré des « indigents ».

Retour aux sources...

H. Sinanian a largement contribué à la réalisation à Constantinople de la Maison artistique arménienne dont le but était de favoriser le développement d'un art nouveau. Son activité pédagogique fut très importante, il fit traduire en arménien les ouvrages pédagogiques utilisés au Conservatoire de Paris. On compte parmi ses élèves violonistes V. Mouhendissian, M. Darendelian, N. Allalemdjian, O. Berberian et son neveu K. Sinanian.

Le plus étonnant est que cet homme célèbre, conscient du génie de Komitas demanda à devenir son élève. *Une situation comparable à celle de G. Gershwin compositeur mondialement connu qui demanda des leçons à M. Ravel*. Lorsqu'il lui dédicâ ses *Chants nationaux* (1913) et sa *marche de Mesrop*, Komitas aurait dit devant les autres élèves : *ces œuvres sont la preuve que j'ai réussi à t'arméniser et qu'en plus tu n'es pas un Catholique fanatique !*

Son neveu et élève Kevork, né en 1906 fit une brillante carrière de violoniste. Après un premier concert en 1921, il poursuivit ses études à Paris et obtint en 1928 le Premier prix de violon au Conservatoire supérieur. Durant 10 ans, il donna des concerts en Europe et au Moyen-Orient, s'installa aux USA et finalement choisit la France où il vécut à un âge avancé. On connaît de K. Sinanian quelques œuvres originales et des arrangements sur des thèmes de musique populaires où l'on retrouve ses racines arméniennes !

Alexandre Siranossian ◀